

Citation: Tatar, H. E. 2020. Türkiye ve Seçilmiş Sınır Komşuları Arasında Sebze ve Meyve Ürün Grubunda Karşılaştırmalı Üstünlüğün Ölçümü. *International Review of Economics and Management*, 8(2), 241-255. Doi: <http://dx.doi.org/10.18825/iremjournal.745166>

TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ SINIR KOMŞULARI ARASINDA SEBZE VE MEYVE ÜRÜN GRUBUNDA KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜĞÜN ÖLÇÜMÜ

Havanur ERGÜN TATAR¹


Başvuru Tarihi: 13 / 11 / 2020 – Kabul Tarihi: 09 / 12 / 2020

Özet

Küreselleşmenin hızlandığı dünyada, rekabet edebilirlik kavramı oldukça önemli bir hale gelmiştir. Ülkelerin rekabet güçlerinin yükselmesi, mal ve hizmet ticaretindeki paylarının da artmasına neden olmuştur. Bu konunun öneminde hareketle çalışmada, Türkiye ve seçilmiş sınır komşuları arasındaki karşılaştırmalı üstünlük analizleri, sebze ve meyve ürün grubu özelinde incelenmiştir. Çalışmanın ele aldığı ülke ve ürün grubu açısından özgün olması sebebiyle, literatüre önemli katkı sağlaması beklenmektedir. Analizler iki haneli sektör bazında olup, 2010-2019 dönemini kapsamaktadır. Çalışma sonucunda, ülke grupları içinde Türkiye'nin en dezavantajlı olduğu sektörün, Türkiye-Gürcistan dış ticaret rekabet gücü açısından, SITC 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) sektör olduğu tespit edilmiştir. Ülke grupları içinde Türkiye'nin en avantajlı olduğu sektörün, Türkiye-Suriye dış ticaret rekabet gücü açısından, SITC 57 kodlu (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler) sektör olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi, Türkiye, Sınır Komşuları

JEL Kodları: F10, F14

¹ Havanur ERGÜN TATAR, Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, havanurergun@bartin.edu.tr,  <https://orcid.org/0000-0002-4284-9083>

MEASURING THE COMPARATIVE SUPERIORITY BETWEEN TURKEY AND SELECTED BORDER NEIGHBORS IN THE PRODUCT GROUPS OF VEGETABLE AND FRUIT

Abstract

In the world where globalization is accelerating, the concept of competitiveness has become very important. The increase in the competitiveness of the countries causes their shares in the trade of goods and services to increase. In the study, based on the importance of this issue, the analysis of the comparative superiority between Turkey and selected border neighbors is examined in terms of vegetable and fruit product group. Since the study is unique in terms of the country and product group it deals with, it is expected to make a significant contribution to the literature. The analyzes are based on the two-digit sector and cover the 2010-2019 period. In conclusion, SITC 54 code (Vegetables, legumes etc.) has been identified as the Turkey's most disadvantaged sector in the country groups in terms of Turkey-Georgia foreign trade competitiveness. SITC 57 code (fresh / dried fruit and nuts) has been identified as the Turkey's most advantaged sector in the country groups in terms of Turkey-Syria foreign trade competitiveness.

Keywords: Revealed Comparative Advantage Index, Revealed Symmetric Comparative Advantage Index, Turkey, Border Neighbours.

JEL Classification: F10, F14

I. GİRİŞ

Heckscher-Ohlin-Samuelson modelinde yansıtılan geleneksel ticaret teorisi, genellikle bir endüstri veya ekonomi dalında üretilen homojen ürünlerin ticaretinin yapıldığı varsayıldığı karşılaştırmalı üstünlük dağılımına göre, endüstriler arası ticaret teorisidir. Teknolojik ilerleme ve kişi başına kişisel gelirdeki artış nedeniyle, endüstriyel üretim ve hizmetlerin çeşitlenmesine yol açan ve aynı zamanda genişleyen tüketici tercihleri çeşitliliği ile sonuçlanan homojen mal ticareti, giderek artan bir şekilde farklılaştırılmış ürünler ticareti ile değiştirilmektedir (Pawlak, 2019:374).

Karşılaştırmalı üstünlük ölçümü, endüstriyel ürün gruplarında değişmekle birlikte, ülkelerin rekabet gücünün analiz edilmesi bakımından son derece önemli bir kavramdır. Meyve ve sebze ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğün analizi, sektörün artan önemiyle

birlikte rekabet edebilirliğe daha bağlı hale gelmiştir. Meyve ve sebze sektörü, gelişmekte olan birçok ülkede daha düşük maliyetler, özellikle işgücü için daha düşük girdi maliyetleri ile ilişkilidir. Buna karşın AB ülkeleri arasında meyve ve sebze üretimi, ortak tarım politikasının bir parçası olarak düşük maliyetler, çiftçi sübvansiyonları ve ödemeleri gibi hükümet desteklerinin bir fonksiyonudur.

Türkiye ve sınır komşuları arasındaki iktisadi işbirliği, bölgedeki siyasi anlaşmazlıklar ve güvenlik tehdidinin doğmasına neden olan sorunlar nedeniyle, beklenen seviyede ilerleme gösterememiştir. Ancak sınır komşularının, dış ticareti ve bölge refahını arttıracak olumlu adımları, söz konusu ülkelerle ticaretin daha da artmasına neden olmuştur. Örneğin 2004 yılında Irak en fazla ihracat yapılan 9.ülke iken, 2010 yılında 5. Ülke haline gelmiştir. Benzer şekilde Azerbaycan, Nahcivan ve Suriye 2004 yılında en fazla ihracat yapılan ülke sıralamasında yer alamazken, 2010 yılında 19. ve 20. sırada yer almışlardır (Erkan, 2012:5-6).

Meyve ve sebze sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğün analiz edildiği çalışmada, 2010-2019 dönemi için Rev.3 iki haneli veriler ele alınmıştır. Karşılaştırmalı üstünlüğü analiz etmek için, RCA (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) ve RSCA (Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) endeksleri hesaplanmıştır. Çalışmada analiz bölümüne geçmeden önce karşılaştırmalı üstünlük kavramının teorik çerçevesine dair bilgi verilmiştir. Daha sonra konuya dair yerli ve yabancı literatürde yer alan çalışmalara yer verilmiştir. Analiz kısmında, Gürcistan, Irak, Suriye, Bulgaristan ve Yunanistan için endeks hesaplamaları yapılmıştır.

II. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER KAVRAMI VE ÖLÇÜMÜ

Karşılaştırmalı üstünlük ilkesi, ticaret teorisinin merkezinde yer almaktadır. Kaynak kullanımı ile ilgili olarak fırsat maliyetleri ve göreceli verimlilik kavramlarına, sağlam bir şekilde dayanan ekonomik bir teoridir. Ricardo'nun ileri sürdüğü gibi, karşılaştırmalı üstünlük kavramı, bir ekonomik birimin (kişi, bölge veya ulus), üretilebilecek diğer mallara kıyasla belirli bir malı üretmede avantajlı olup olmadığı ile ilgilenmektedir (Dunmore, 1986:22).

Karşılaştırmalı üstünlüğün ölçülmesi, ideal olarak ticaret akışlarının tahmin edilmesine ve endüstriler arasındaki kaynak tahsisinin, ne ölçüde optimum olup olmadığını değerlendirmemize olanak sağlamaktadır. Karşılaştırmalı avantaj, sektöre özgü ticarete odaklanan ve bir ülkenin neden emek yoğun ürünleri ihraç ederken; bir başka ülkenin

sermaye yoğun ürünlerde uzmanlaşabileceğini açıklayan önemli kavramdır (Erkan ve Sarıçoban, 2014:118-119).

Hedef pazarları tanımak ve potansiyel pazarlara öncelik vermek, belirli bir ürün nihayetinde rekabet edebilirlik seviyelerinin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Küresel işlemlerin çeşitliliği ve karlılığı nedeniyle, bu noktada küreselleşme sürecine katılmanın önemi daha da artmaktadır. Uluslararası bu akışa girmek için, rekabet edebilirlik seviyelerinin değerlendirilmesi gereklidir. (Khaksar, Yaghoubi ve Kalateharabi, 2014:253).

Literatürde karşılaştırmalı üstünlükleri ölçmek için, çeşitli endeks hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalarda literatürde en yaygın kullanılan kavram, “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (RCA)” kavramıdır. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (RCA) kavramı, geleneksel ticaret teorisine dayanmaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir karşılaştırmalı üstünlük modeli geliştirilmiştir. İhracatın karşılaştırmalı üstünlüğünü hesaplamak için girişimde bulunan ilk bilim adamı, Liesner (1958)'dir. Daha sonra, bu model özellikle 1965 yılında Balassa tarafından formülize edilmiştir (Miteva-Kacarski, 2018:62). RCA, uluslararası ticaret uzmanlığını ölçmek için uygulanan tek ölçü değildir. Literatürde kullanılan bir diğer yöntem, Dalum, Laursen ve Villumsen (1998) tarafından formüle edilen Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksidir. Söz konusu endeksler sayesinde, ülkelerin rekabet gücü analiz edilmekte ve buna göre politikalar geliştirilmektedir.

III. LİTERATÜR

Literatürde karşılaştırmalı üstünlüğün ölçümü, çeşitli ürün grupları ve ülkeler için ele alınan önemli bir konudur. Bu çalışmanın konusunu da oluşturan sebze ve meyve ürün grubunu inceleyen, literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu noktada çalışmanın, incelediği ülke grubu ve verilerin güncel olması sebebiyle literatüre önemli katkı sağlaması beklenmektedir. Literatür yerli ve yabancı olmak üzere, iki gruba ayrılıp incelenebilir. İlk grupta yer alan çalışmalar şu şekildedir:

Suntharalingam vd. (2011) çalışmalarında, Malezya'nın meyve endüstrisindeki karşılaştırmalı avantajlarını belirlemek için, RCA endeksi hesaplamışlardır. 2000-2008 döneminde Malezya'nın dört seçilmiş meyve (muz, karpuz, papaya ve ananas) için, rekabetçi konum analiz edilmiştir. Çalışma neticesinde, ulusal gıda politikasında ülkenin meyve ihracatına katkıda bulunan önemli meyveler tespit edilmiştir.

Torayeh (2013) çalışmasında, Mısır'ın Avrupa Birliği'ndeki tarımsal ihracatının 1998 ve 2010 yılları arasındaki ihracat rekabet gücünü analiz etmiştir. Açıklanmış Karşılaştırmalı

Avantaj (RCA) endeksi ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı endeksinin hesaplandığı çalışma neticesinde, Mısır'ın meyve ve sebze ihracatında Suudi pazarındaki karşılaştırmalı avantajlarını bazı ana rakipler lehine kaybettiği sonucuna ulaşılmıştır. Mısırlı tarım ürünleri ihracatçıların karşılaştığı en ciddi konulardan biri, Mısırlı çiftçilere ciddi kısıtlamalar getiren AB tarafından uygulanan gıda güvenliği ve sıhhi ve bitki sağlığı tedbirleridir.

Astaneh, Yaghoubi ve Kalateharabi (2014) çalışmalarında, İran'ın Çekirdekli Meyveleri için Açıklanan Karşılaştırmalı Avantaj ve Hedef Pazarların Belirlenmesi konusunu ele almışlardır. 1997-2010 dönemi verilerinin ele alındığı çalışma sonucunda, İran'ın çekirdekli meyvelerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen dönemde, ihracat pazarının düşmeye rağmen, İran'ın pazardan daha fazla pay aldığı ve kazanan gruplar arasında yer aldığını görülmektedir. Azalan sırada başlıca ihracat pazarlarının Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Rusya, Suudi Arabistan, Bahreyn, İsviçre, BAE ve Afganistan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bojnec ve Ferto (2016) çalışmalarında, küresel pazarlarda Avrupa Birliği (AB-27) üye devletlerinin, meyve ve sebze ürünleri ihracatında rekabet gücünü ele almıştır. 2000 ve 2011 döneminin ele alındığı çalışma neticesinde, karşılaştırmalı avantajların en sağlam sonuçları İspanya ve Hollanda da görülmüştür.

Laosutsan, Shivakoti ve Soni (2016) çalışmalarında, ASEAN Ekonomi Topluluğu'na entegrasyonun ardından Tayland sebze ürünlerinin karşılaştırmalı üstünlüğü hesaplanmıştır. 2009-2013 döneminin ele alındığı çalışma neticesinde, ASEAN pazarında yüksek karşılaştırmalı üstünlüğe sahip dört Taylandlı sebze ürün grubunun olduğu sonucuna varılmıştır.

Almodarra ve Saghaian (2016) çalışmalarında, 1990-2011 dönemi için, uluslararası pazarda Suudi Arabistan'ın hurma ihracatı miktarına olan rekabet gücünü ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışma neticesinde, paketleme ve depolamada kullanılan teknolojik gelişmeler yoluyla, Suudi hurma ihracatının uluslararası pazardaki rekabet gücünün artırıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gibba (2017) çalışmasında, küresel sebze ürünlerinde ortaya çıkan karşılaştırmalı avantaj ve ticari rekabet konusunu ele almıştır. 1996-2015 döneminin ele alındığı çalışma neticesinde, üç farklı sonuca ulaşılmıştır. İlk olarak, küresel sebze ticaretinin özellikleri değerlendirildiğinde, değerlendirilen dönemde seçilen sebzelerin en büyük ihracatçıların Hollanda, İspanya ve Meksika olduğu ve birlikte ihraç edilen tüm ürünlerin% 54'ünü - ilk 10

ülkeyi verdikleri görülmüştür. İkincisi, en çok ticareti yapılan sebze türünün taze veya soğutulmuş domates olduğu görülmüştür. Üçüncüsü, Balassa endekslerinin tahmini, İspanya ve Tayland'ın küresel olarak en önemli sebze ihracatçıları olduğu tespit edilmiştir.

İkinci grup olan yerli literatürde yer alan çalışmalar şu şekildedir:

Akgüngör ve diğ. (2002) çalışmalarında, 1994-1997 dönemi verilerini ele alarak, Türkiye ve AB meyve-sebze sektörlerinin rekabet gücü incelenmiştir. Çalışma neticesinde, özellikle turuncgiller ihracatında rekabet gücünün, Yunanistan ve Portekiz'den fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Miral (2006) çalışmasında, Türkiye'deki yaş meyve-sebze sektörünün, AB karşısında rekabet gücünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. 1994-2005 dönemi verilerin ele alındığı çalışma neticesinde, Türk meyve-sebze sektörünün AB karşısında rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Erkan (2012) çalışmasında, Türkiye ve Suriye örnekleri üzerinden karşılaştırmalı ihracat performanslarını incelemiştir. 2 haneli bazda yapılan hesaplamalar, 2000-2008 dönemini kapsamaktadır. Çalışması neticesinde, özellikle meyve-sebze sektöründe Suriye'nin rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Öztürk, Saraçoğlu ve Kortan (2013) çalışmalarında, 1995-2012 döneminde sebze ve meyve sektörü ve alt sektörlerinde seçilen Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri (Beyaz Rusya, Moldova, Rusya ve Ukrayna) ve Türkiye'nin rekabet edebilirlik seviyelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışma neticesinde, Moldova ve Türkiye'nin sebze ve meyve sektöründe dünya pazarına göre Belarus, Rusya ve Ukrayna'ya göre yüksek karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Erkan ve diğ. (2015) çalışmalarında, Türkiye'nin sebze ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğünü analiz etmişlerdir. Çalışmada hesaplamalar, SITC Rev.3 ve Rev.4 seviyeleri için yapılmıştır. 1993-2012 yıllarının ele alındığı çalışma neticesinde, Türkiye'nin söz konusu sektörde, önemli karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

IV. KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜĞÜN ÖLÇÜMÜ

IV.I. Veri

Çalışmada kullanılan veriler 2010-2019 dönemini kapsamaktadır. Rev.3 iki haneli veriler üzerinden hesaplamalar yapılmıştır. Hesaplamalarda kullanılan ihracat verileri United Nations Comtrade veri tabanından alınmıştır. RCA (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler

Endeksi) ve RSCA (Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) hesaplamaları Gürcistan, Irak, Suriye, Bulgaristan ve Yunanistan için yapılmıştır.

Sebze ve Meyve sektörüne dair, alt grup kodları şu şekildedir:

05 (Meyve ve Sebzeler)

054 (Sebzeler, kuru baklagiller vb.)

056 (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları)

057 (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler)

058 (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler)

059 (Meyve suları, sebze suları)

IV.II. Yöntem

Çalışmada, RCA (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) ve RSCA (Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) endeksleri hesaplanmıştır. RCA endeks hesaplaması şu şekilde formüle edilmektedir (Balassa, 1965):

$$RCA = \frac{X_{ij}/X_{it}}{X_{nj}/X_{nt}} \quad (1)$$

Denklemden, X ihracatı, i ülkeyi, j malı, t mal grubunu son olarak da n ülke guruplarını ifade etmektedir. Endeks değerinin 1’den büyük olması, söz konusu sektörde açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğün olduğunu ifade etmektedir. Aksi durumda söz konusu sektörde karşılaştırmalı üstünlüğün olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Çalışmada hesaplanan bir diğer endeks, RSCA (Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) endeksidir. Endeksin hesaplanması şu şekildedir (Ayyaz, Bonney ve Akmal, 2019:343):

$$RSCA_{ij} = (RCA_{ij} - 1) / (RCA_{ij} + 1) \quad (2)$$

Denklemden yer alan RCA Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük endeksini ifade etmektedir. RSCA endeksi -1 ile +1 aralığında değer almaktadır. Buna göre endeks değerinin pozitif değer alması, ülkenin j sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Aksi durumda endeks değerinin negatif değer alması ise, ülkenin j sektöründe karşılaştırmalı olarak dezavantajlı olduğu anlamına gelmektedir.

IV.III. Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi Hesaplaması

Türkiye-Gürcistan rekabet gücü açısından karşılaştırması Tablo I’de gösterilmektedir. Tablo’ya göre RCA endeks değerlerinin 1’den büyük olması, ülkenin söz konusu sektörde

karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir. Tersî durumda, yani RCA indeks değerinin 1'den küçük olması durumunda ise, ülkenin söz konusu sektörde karşılaştırmalı olarak dezavantajlı olduğunu göstermektedir. Türkiye-Gürcistan dış ticaret rekabet gücü açısından Türkiye'nin dezavantajlı olduğu sektör, SITC 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) sektördür. Yıllar itibariyle bakıldığında, Türkiye SITC 56 (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları), SITC 57 (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler) ve SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektörlerde son dönemlerde avantajlı konuma geçerek, karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur. Türkiye SITC 58 (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) kodlu sektörde ise, 2016 yılı sonrası karşılaştırmalı üstünlüğünü kaybetmiştir.

Tablo I. Türkiye-Gürcistan RCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	0.42	0.21	1.57	1.11	0.81
2011	0.41	0.33	1.00	1.14	1.05
2012	0.38	0.15	0.97	1.12	0.73
2013	0.50	0.59	0.70	1.07	0.78
2014	0.73	1.03	0.80	1.07	0.86
2015	0.76	1.67	0.93	1.02	1.25
2016	0.74	1.26	1.36	0.92	1.38
2017	0.87	1.11	1.12	0.90	1.21
2018	0.92	1.46	1.01	0.82	1.03
2019	3.35	1.44	1.05	0.85	1.15

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Gürcistan RSCA indeks değerleri Tablo II'de gösterilmektedir. RSCA indeks değerinin negatif değer alması, karşılaştırmalı olarak dezavantajlı sektörü ifade ederken; pozitif değer alması, karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Tablo sonuçlarına göre, Türkiye SITC 56 (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları), SITC 57 (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler) ve SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektörlerde son dönemlerde avantajlı konuma geçerek, karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur. Türkiye SITC 58 (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) kodlu sektörde ise, 2016 yılı sonrası karşılaştırmalı üstünlüğünü kaybetmiştir. Tablo sonuçlarına bakıldığında, sonuçların RCA indeks değerleriyle benzer olduğu görülmektedir.

Tablo II. Türkiye-Gürcistan RSCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	-0.41	-0.65	0.22	0.05	-0.11
2011	-0.42	-0.50	0.00	0.07	0.02
2012	-0.45	-0.74	-0.02	0.05	-0.16
2013	-0.34	-0.26	-0.18	0.03	-0.12
2014	-0.16	0.01	-0.11	0.04	-0.08
2015	-0.14	0.25	-0.03	0.01	0.11
2016	-0.15	0.12	0.15	-0.04	0.16
2017	-0.07	0.05	0.06	-0.05	0.09
2018	-0.04	0.19	0.01	-0.10	0.02
2019	0.54	0.18	0.03	-0.08	0.07

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Irak rekabet gücü açısından karşılaştırması Tablo III’de gösterilmektedir. Türkiye-Irak dış ticaret rekabet gücü açısından Türkiye’nin dezavantajlı olduğu sektör, SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektördür. SITC 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.), SITC 57 (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler), SITC 58 (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) ve SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektörlerde son dönemlerde avantajlı konumunu kaybetse de, 2019 yılında tüm sektör gruplarında karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur.

Tablo III. Türkiye-Irak RCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	1.07	0.38	0.45	1.02	0.91
2011	1.03	0.92	1.16	1.14	1.25
2012	1.14	0.71	1.45	1.63	1.40
2013	1.32	0.77	0.96	1.10	1.30
2014	0.86	0.38	1.23	1.01	0.82
2015	0.97	0.43	0.90	0.91	0.81
2016	0.81	1.20	0.73	0.81	0.60
2017	0.96	0.73	0.72	0.66	1.02
2018	0.78	0.93	0.65	0.76	1.09
2019	1.19	2.82	2.43	1.40	1.48

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Irak RSCA indeks değerleri Tablo IV’de gösterilmektedir. Tabloya göre, sonuçlar RCA indeks hesaplamalarıyla benzer olup, Türkiye-Irak dış ticaret rekabet gücü açısından Türkiye’nin dezavantajlı olduğu sektör, SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektördür.

Tablo IV. Türkiye-Irak RSCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	0.03	-0.45	-0.38	0.01	-0.05
2011	0.02	-0.04	0.07	0.07	0.11
2012	0.07	-0.17	0.18	0.24	0.17
2013	0.14	-0.13	-0.02	0.05	0.13
2014	-0.08	-0.45	0.10	0.01	-0.10
2015	-0.02	-0.40	-0.05	-0.05	-0.10
2016	-0.11	0.09	-0.15	-0.10	-0.25
2017	-0.02	-0.16	-0.16	-0.21	0.01
2018	-0.13	-0.03	-0.21	-0.14	0.04
2019	0.08	0.48	0.42	0.17	0.19

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Suriye rekabet gücü açısından karşılaştırması Tablo V’de gösterilmektedir. Türkiye 2014 yılı sonrasında, 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) ve SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektör gruplarında karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur. Benzer şekilde, SITC 57 (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler) kodlu sektör grubunda 2013 yılı sonrası karşılaştırmalı üstünlüğe sahipken, SITC 58 (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) sektörde 2015 yılı sonrasında karşılaştırmalı üstünlüğe

sahip olmuştur. SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektör grubunda ise, 2013, 2014, 2015, 2018 ve 2019 yıllarında karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur.

Tablo V. Türkiye-Suriye RCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	0.03	0.17	0.57	1.01	0.85
2011	0.08	0.68	0.51	0.90	0.85
2012	0.05	0.12	0.34	0.38	0.51
2013	0.19	0.49	2.56	0.62	1.57
2014	1.42	2.50	2.69	0.98	1.07
2015	2.02	1.83	3.34	1.11	1.35
2016	2.81	0.98	1.18	1.37	0.71
2017	1.99	1.03	1.45	1.15	0.87
2018	1.96	1.05	1.09	1.09	1.11
2019	3.32	2.40	4.00	1.28	1.96

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Suriye RSCA indeks değerleri Tablo VI'da gösterilmektedir. Tabloya göre, sonuçlar RCA indeks hesaplamalarıyla benzer olup, Türkiye 2014 yılı sonrasında, 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) ve SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektör gruplarında karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur.

Tablo VI. Türkiye-Suriye RSCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	-0.94	-0.71	-0.28	0.00	-0.08
2011	-0.86	-0.19	-0.33	-0.05	-0.08
2012	-0.91	-0.79	-0.49	-0.45	-0.32
2013	-0.68	-0.34	0.44	-0.23	0.22
2014	0.17	0.43	0.46	-0.01	0.03
2015	0.34	0.29	0.54	0.05	0.15
2016	0.47	-0.01	0.08	0.16	-0.17
2017	0.33	0.01	0.18	0.07	-0.07
2018	0.32	0.03	0.04	0.04	0.05
2019	0.54	0.41	0.60	0.12	0.32

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Bulgaristan rekabet gücü açısından karşılaştırması Tablo VII'de gösterilmektedir. Tabloya göre, Türkiye'nin en dezavantajlı olduğu sektör, SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektördür. Yıllar itibariyle bakıldığında, Türkiye SITC 57 kodlu (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler), SITC 58 kodlu (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) ve SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektörlerde son yıllara doğru avantajlı konumu kaybederek, karşılaştırmalı olarak dezavantajlı hale gelmiştir. Buna karşın SITC 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) sektörde 2014 yılı sonrasında avantajlı hale geçerken, bu üstünlüğünü 2019 yılında kaybetmiştir.

Tablo VII. Türkiye-Bulgaristan RCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	0.69	1.72	0.90	0.76	1.56
2011	1.02	0.77	1.04	0.92	1.14
2012	0.80	0.36	1.41	1.19	1.08
2013	0.97	0.26	1.06	1.17	1.18
2014	1.08	0.36	1.10	1.14	1.01
2015	1.00	0.36	1.01	1.08	0.90
2016	1.06	0.36	0.80	1.07	0.76
2017	1.07	1.24	0.94	0.91	0.97
2018	1.17	1.82	0.69	0.84	0.96
2019	0.98	3.02	1.12	0.89	0.83

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Bulgaristan RSCA indeks değerleri Tablo VIII’de gösterilmektedir. Tabloya göre, sonuçlar RCA indeks hesaplamalarıyla benzer olup, Türkiye’nin en dezavantajlı olduğu sektör, SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektördür.

Tablo VIII. Türkiye-Bulgaristan RSCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	-0.18	0.26	-0.05	-0.14	0.22
2011	0.01	-0.13	0.02	-0.04	0.06
2012	-0.11	-0.47	0.17	0.09	0.04
2013	-0.02	-0.59	0.03	0.08	0.08
2014	0.04	-0.47	0.05	0.07	0.01
2015	0.00	-0.47	0.00	0.04	-0.05
2016	0.03	-0.47	-0.11	0.03	-0.13
2017	0.03	0.11	-0.03	-0.05	-0.02
2018	0.08	0.29	-0.19	-0.09	-0.02
2019	-0.01	0.50	0.05	-0.06	-0.09

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Yunanistan rekabet gücü açısından karşılaştırması Tablo IX’da gösterilmektedir. Türkiye-Yunanistan dış ticaret rekabet gücü açısından Türkiye’nin dezavantajlı olduğu sektör, SITC 58 kodlu (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserve) sektördür. SITC 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) sektörde, 2015 yılı sonrasında Türkiye avantajlı konuma geçerek, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmuştur. SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) ve SITC 57 kodlu (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler) sektörlerde son yıllarda avantajlı konumunu kaybederek, dezavantajlı konuma düşmüştür. Son olarak, SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektör gruplarında 2018 ve 2019 yıllarında, Türkiye yeniden karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olmuştur.

Tablo IX. Türkiye-Yunanistan RCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	0.47	0.84	0.80	0.82	1.05
2011	0.53	0.37	1.37	0.97	0.90
2012	0.53	1.75	1.90	0.98	0.78
2013	0.65	1.19	1.01	0.99	1.26
2014	0.67	1.68	0.76	0.99	1.06
2015	1.00	1.25	0.91	1.08	0.93
2016	1.35	0.45	0.80	1.07	1.06
2017	1.40	0.62	0.67	0.97	0.77
2018	1.78	0.98	0.66	0.94	1.01
2019	2.09	0.59	1.14	1.16	1.21

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

Türkiye-Suriye RSCA indeks değerleri Tablo X'de gösterilmektedir. Tabloya göre, sonuçlar RCA indeks hesaplamalarıyla benzer olup, Türkiye'nin dezavantajlı olduğu sektör, SITC 58 kodlu (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) sektördür.

Tablo X. Türkiye-Yunanistan RSCA İndeksine Göre Rekabet Gücü Analizi

Yıllar	Sektörler				
	54	56	57	58	59
2010	-0.36	-0.09	-0.11	-0.10	0.02
2011	-0.31	-0.46	0.16	-0.02	-0.06
2012	-0.31	0.27	0.31	-0.01	-0.13
2013	-0.21	0.09	0.01	0.00	0.12
2014	-0.19	0.25	-0.14	0.00	0.03
2015	0.00	0.11	-0.05	0.04	-0.04
2016	0.15	-0.38	-0.11	0.04	0.03
2017	0.17	-0.23	-0.20	-0.02	-0.13
2018	0.28	-0.01	-0.21	-0.03	0.01
2019	0.35	-0.26	0.07	0.07	0.09

Not: Hesaplamalar yazara aittir.

V. SONUÇ

Ülkelerin ihracat ve üretim noktasında gelişme kaydetmesi, özellikle kalkınma süreçlerinde olan ülkeler açısından tarım sektörünün öneminin artmasına neden olmuştur. Bu önemden hareketle çalışmada, Türkiye ve seçilmiş sınır komşuları arasındaki sebze ve meyve ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlük kavramı incelenmiştir. 2010-2019 dönemi ihracat verilerinden yola çıkılarak, RCA (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) ve RSCA (Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi) endeksleri hesaplanmıştır.

Çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre; RCA ve RSCA indeks hesaplamalarının birbiriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Türkiye-Gürcistan dış rekabet gücünün analizi yapıldığında, SITC 56 (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları), SITC 57 (Taze/kuru meyve ve kabuklu yemişler) ve SITC 59 (Meyve suları, sebze suları) kodlu sektörlerde Türkiye'nin özellikle 2014 sonrası dönemde avantajlı konuma geçerek, karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Türkiye-Irak dış rekabet gücü açısından değerlendirildiğinde, özellikle 2019 yılında tüm sektörlerde Türkiye'nin

karşılaştırmalı üstünlüğü lehine çevirdiği görülmektedir. Türkiye-Suriye dış ticaret yapısında, 54 kodlu (Sebzeler, kuru baklagiller vb.) ve SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektör gruplarında Türkiye’nin karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olduğu görülmüştür. Türkiye-Bulgaristan dış rekabet gücünün analizi yapıldığında, Türkiye’nin en dezavantajlı olduğu sektörün, SITC 56 kodlu (Kurutulmuş sebzeler, sebze unları ve müstahzarları) sektör olduğu görülmüştür. Son olarak Türkiye-Yunanistan dış rekabet gücü açısından değerlendirildiğinde, Türkiye’nin dezavantajlı olduğu sektör, SITC 58 kodlu (Sebze ve meyveden hazırlanmış konserveler) sektör olarak tespit edilmiştir.

Türkiye tarımsal gıda ticareti için teknik engelleri mümkün olduğunca azaltmalı, tarımsal üretim ve ihracattaki dinamik yapıyı destekleyici politikalara ağırlık vermelidir. Tarımsal gıda ticaret politikasına ağırlık vererek, tarımsal gıda performansını arttırmalıdır. Ayrıca yerel ve ihracat pazarı teknik gereksinimlerine uygun teşvikler, daha da arttırılmalıdır. Tarımsal gıda ticareti, işgücü piyasaları ve nakliye konularında ihracatı arttırmak için koordineli planları önceliklendirmelidir. Bu noktada Bulgaristan ve Yunanistan gibi AB üyesi sınır komşularıyla dış ticaret stratejisini geliştirmelidir.

REFERANSLAR

- Akgüngör, S., Barbaros, R. F., & Kumral, N. 2002. Competitiveness of the Turkish fruit and vegetable processing industry in the European Union market. *Russian and East European Finance and Trade*, 34-53.
- Almodarra, S., & Saghaian, S. H. 2016. Measuring the competitiveness of Saudi Arabia's fruit date exports. 14.10.2020 tarihinde https://ageconsearch.umn.edu/record/226143/adresinden_alindi.
- Astaneh, H.K., Yaghoubi, M., & Kalateharabi, V. 2014. Determining revealed comparative advantage and target markets for Iran's stone fruits. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 16: 253-264.
- Ayyaz, S., Bonney, L., & Akmal, N. 2019. Competitiveness in mango trade: a comparative analysis between Pakistan and Other Mango exporting nations. *International Journal of Food and Agricultural Economics (IJFAEC)*, 7: 341-349.
- Balassa, B. 1965. Trade liberalization and 'revealed' comparative advantage', *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 32: 99-123.
- Bojnec, Š., & Fertő, I. 2016. Export competitiveness of the European Union in fruit and vegetable products in the global markets. *Agricultural Economics-Zemledelska Ekonomika*, 62(7), 299-310.
- Dalum, B., Laursen, K., & Villumsen, G. 1998. Structural change in OECD export specialisation patterns: de-specialisation and 'stickiness'. *International Review of Applied Economics*, 12(3): 423-443.
- Dunmore, J. C. (1986). *Competitiveness and comparative advantage of US agriculture*, (No. 791-2016-52215), 21-34.
- Erkan, B. 2012. Türkiye ile Sınır Komşuları arasındaki dış ticaretin karşılaştırmalı üstünlükler perspektifinde analizi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-22.
- Erkan, B. 2012. Ülkelerin karşılaştırmalı ihracat performanslarının açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayılarıyla belirlenmesi: Türkiye-Suriye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15): 195-218.
- Erkan, B., & Sarıçoban, K. 2014. Comparative analysis of the competitiveness in the export of science-based goods regarding Turkey and the EU+ 13 Countries. *International Journal of Business and Social Science*, 5(8): 1.
- Erkan, B., Arpacı, B., Yaralı, F., & Güvenç, İ. 2015. Türkiye'nin sebze ihracatında karşılaştırmalı üstünlükleri. *Tarım ve Doğa Dergisi*, 18(4): 70.
- Gibba, A. 2017. Revealed comparative advantage and trade competitiveness in global vegetable products. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 6(5): 8-15.
- Khaksar, A. H., Yaghoubi, M., & Kalateharabi, V. 2014. Determining revealed comparative advantage and target markets for Iran's stone fruits. *J. Agr. Sci. Tech*, 16: 253-264.
- Laosutsan, P., Shivakoti, G. P., & Soni, P. 2016. Comparative advantage and export potential of Thai vegetable products following the integration into the ASEAN Economic Community. *International Food and Agribusiness Management Review*, 20:575-590.

- Liesner, H. 1958. The European Common Market and British Industry. *The Economic Journal*, 68 (270): 302-316.
- Miral, Zehra C. 2006. *Açıklanmış Karsılaştırmalı Üstünlükler Ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Karşı Rekabet Gücü: Seçilmiş Tarımsal Ürünler İçin Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Miteva-Kacarski, E. 2018. Revealed comparative advantage in trade between the Republic of Macedonia and CEFTA 2006. *Economic Review–Journal of Economics and Business*, 16(1): 59-70.
- Öztürk, F., Saraçoğlu, S., & Kortan, I. 2013. Türkiye ve seçilmiş bazı Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde sebze ve meyve ürün grubunda uluslararası rekabet gücü analizi. In *International Conference on Eurasian Economies*, 768-777.
- Pawlak, K. 2019. Intensity and structure of intra-industry trade in agri-food products observed in Polish and EU foreign trade with the US. *Roczniki (Annals)*, 21(4): 374-382.
- Suntharalingam, C., Tengku Ariff, T. A., Abu Kasim, A., Rawaida, R., and Noorlidawati, A. H. 2011. Competitiveness of Malaysia's fruits in the global agricultural and selected export markets: Analyses of revealed comparative advantage and comparative export performance. *Economic and Technology Management Review*, 6:1–17.
- Torayeh, N. M. 2013. The competitiveness of the Egyptian agricultural export in the EU market: should Egypt diversify its trade pattern. *Applied Econometrics and International Development*, 13(2), 129-148.
- United Nations Comtrade Database 2020. <https://comtrade.un.org/data/> (20.09.2020)